

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü Imam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Ana Hatlarıyla İslâm Ceza Hukuku
Yazar: Nuri Kahveci
(İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019)

Reviewed by
Yahya BİLGİNER
Dr., Milli Eğitim Bakanlığı
Kahramanmaraş / TÜRKİYE
yahyabilginer@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3463-1156>

Makale Türü/ Article Types: Kitap Değerlendirmesi/ Book Reviews

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 06/07/2024

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 10/09/2024

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2024

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 22 Sayı/Issue: 44 Sayfa /Page: 403-406

Atıf/Citation: Bilginer, Yahya. "Ana Hatlarıyla İslâm Ceza Hukuku Yazar: Nuri Kahveci (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019)". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (Aralık 2024), 403-406.

Kitap Değerlendirmesi **ANA HATLARIYLA İSLÂM CEZA HUKUKU**

Yazar hem akademik camiaya hem de diğer okuyanların istifade edebileceği kitabını dört bölüm halinde ele almıştır. Bu dört ana bölüm şunlardır:

Birinci Bölüm: “Ceza Hukuku” ana başlığı altında ceza hukukunun tanımı, temel unsurları, konusu ve bölümleri, ceza hukukunun konusu bakımından özellikleri ve ceza hukukunun kaynaklarının ele alındığı görülmektedir. Ceza hukukunun doğrudan kaynakları olarak Kur'an-ı Kerim, sünnet, icmâ, kanunlar, kıyas ve düzenleyici işlemler şeklinde ele alınmıştır. İslâm ceza hukukunun doğrudan kaynakları arasında ifade edilen “Kanunlar” kitapta önemli bir yer oluşturmaktadır. Zira burada günümüz modern devlet yapısının ve hukuk sisteminin içinde bulunduğu toplumun genel kabulüyle ve o ülkedeki hukukçuların yürürlükteki Türk Ceza kanunlarının çoğunluğu üzerinde görüş birliğine varmış olmalarının İcmâ mesabesinde olduğu değerlendirilerek bir nevi İcmâ boyutuyla İslâm ceza hukukunun doğrudan kaynakları arasında zikredilmiş olması bakımından farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Bunun İslam ceza hukukundaki ta'zîr cezalarının devlet başkanının veya onun yetkilendirdiği idari mercilerce yerine getirilmesinin İslam hukukunun genel esaslarına aykırı olmadığı vurgulanmıştır.

İkinci Bölüm: Yazar Kahveci, bu bölümde suçun; hukuk, sosyoloji, psikoloji, ahlak, din ve kriminoloji gibi çeşitli alanlarla bağlantılı olan karmaşık bir kavram olduğunu, bir insan davranışı olarak suçun, insan davranışlarıyla ilgilenen tüm bilim dallarında incelenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Suç, tarih boyunca tüm toplumlarda görülmüştür, ancak neyin suç olarak kabul edildiği kültürler arasında ve hatta aynı toplum içinde farklı zamanlarda değişebilir. Bu farklılık, toplumlar arasında ve zaman içinde toplumlar içinde var olan farklı değer ölçülerinden kaynaklanmaktadır. Yazar, ceza hukukunun temel bir parçası olan suçun tanımını ve bir eylemi suç olarak sınıflandırmak için kullanılan kriterleri anlamının önemini vurgulamaktadır. Bu bölüm içerisinde İslam ceza hukukunda had (sınırları belirlenmiş) suçlar kapsamında; zina suçunu, iffete iftira yani kazf suçunu, sırkat yani hırsızlık suçunu, hırabe yani yol kesme ve eşkıyalık suçunu, içki içmek suçunu, irtidat yani dinden çıkıp bozgunculuk yapma suçunu, bağy yani kamu otoritesine isyan suçunu ele almış ve her bir suçun unsurlarını tek tek incelemiş ve analizini yapmıştır. Had cezası gerektiren her bir suçun dayanağı Kur'an ve Sünnette aranmış mezheplerin görüşleri etrafında konu açıklanmıştır. Bu suçların kamu düzeni bakımından önlenmesine vurgu yapılmıştır. Genel anlamda kısas ve diyet suçlarının şahsi suçlardan olduğu belirtilerek, bu suçların kamu otoritesini yani Devleti fert vasıtasıyla ilgilendirdiği ifade edilmiştir. Kitapta ta'zîr suçlarının daha çok terbiye etmek amacıyla kullanıldığını, bu nedenle had cezası gerektirmeyen, muayyen bir ceza takdir edilmeyen suçlar için suçlunun ıslahına ve tedibine yönelik cezalar olduğuna değinilmiştir. Bu cezayı gerektiren suçlar içerisinde namaz kılmama oruç tutmama gibi farz ibadetlerin terki kapsamında olan, Allah hakkı olarak nitelendirilen ya da insanlara haksız yere eziyet edip kul hakkını gerektiren suçlar kapsamında ta'zîr cezasının uygulanacağı ifade edilmiştir.

İkinci bölüme devamla; “Suçlar” ana başlığı altında, klasik İslam hukuk doktrininde suç olarak tanımlanan fiillere ait unsurların sistematik olarak ele alınmadığı belirtilmekte modern hukukun suç teorisi ile İslam hukukunun suç teorisinin aynı konuda ulaştığı sonuçlara bakıldığında İslam hukukunun bu konulara uzak olmadığı gibi günümüzde söz konusu edilen suç fiilinde bazı unsurların aranması hususunda öncülük ettiğine vurgu yapılmıştır. Suçun unsurları

bağlamında kanunilik ilkesinin yapılan hareketin hukukta yer alan tanımlamaya uygun olmasından ibaret olduğu ifade edilmiştir. İslam ceza hukukuna göre kısas ve had cezalarının naslarla belirlenmiş fiillerin her zaman ve şartta suç olduğu vurgusu yapılmıştır. “Kanunsuz suç olmaz hükmü” üzerinde analizler yapılmıştır. Suçun maddi unsurları bağlamında bir insanın davranışlarının suç olarak değerlendirilebilmesi için bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri olan “maddi unsura” dikkat çekilmiş ceza hukukuna göre bir kişinin dışa yansımış ve olumsuz sonuç doğurmuş olan davranışı olduğu belirtilmiştir. Suçun maddi unsurundan söz edilebilmesi için öncelikle yapma şeklindeki bir eylem veya hukuka aykırı bir ihmalin bulunmasının şart olduğu ifade edilmiştir. İslam ceza hukukunda dışa yani dış dünyaya yansımamış, henüz fiiliyata dönüşmemiş niyet ve düşünceler ne kadar kötü olursa olsun cezalandırılmayacağı tespiti yapılmıştır. Modern hukukla mukayese yapılarak her iki hukuk sisteminde de kişilerin fikir ve düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulmadığı hususuna değinilmiştir. Suçun maddi unsurları bağlamında; düşünme ve planlama aşamasının teşebbüs aşamasının netice ve illiyet yani nedensellik bağının bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Suçun manevi unsurları bağlamında; suçun subjektif unsuru olarak da ifade edebileceğimiz manevi unsurun yani kasıt, hukuk düzenine aykırı bir fiili işleme iradesi olarak ifade edildiği belirtilmiştir. Bir fiilin meydana gelmesi faile bağlı bir husustur; faile ceza verilebilmesi için onun hukuk düzenine aykırı bir sonuca yönelmesi ve bunun sorumluluğunu yüklenme yeteneğine sahip olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca şahsın fiilinden dolayı sorumlu tutularak cezalandırılabilmesi için fiilin sadece hukuka aykırı olması yeterli olmayıp aynı zamanda failin temyiz kudretine ve hür irade ehliyetine sahip olması gerektiği de belirtilmiştir. Suçun manevi unsurunun temelini teşkil eden kasıt, örneklerle açıklanmıştır. Suçun diğer bir unsuru olarak hukuka aykırı olarak işlenmiş olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Fiilin hukuka uygunluk halleri bağlamında asıl itibariyle suç olduğu halde vasfi itibariyle suç sayılmayan fiillere İslam hukuku literatüründen mubâhlık halleri denildiğine yer verilmiştir. İslam hukukuna göre temelde yasak olduğu halde bazı özel sebep ve şartlardan dolayı mubâh hale dönen durum için fıkıh usulünde “ruhsat” denildiği ve bundan hareketle ruhsat durumu ortaya çıktığında sınırlar aşılmamak şartıyla daha önce yasak olan fiilin bu durumda olan kişiler için serbest hale dönüşebileceğine dikkat çekilmiştir. Bu kategorideki fiilleri beş başlık altında ele alınarak, suçu ortadan kaldıran bu durumlar; bir hakkın icrası kapsamında kişi hukuk düzenine dayalı olarak bir kişinin elde ettiği hakkını kullanmasının hukuka uygun davranışlar arasında olduğu, bir fiilin suç olarak ifade edilebilmesi için meşru müdafaa kapsamında işlenmemiş olmasının gerektiği ifade edilmiştir.

Üçüncü Bölüm: Yazar Kahveci, kitabın bu bölümünde “Suçlu ve Mağdur” başlığı altında İslam ceza hukuku açısından suç olarak tanımlanan eylemlerin gerçekleşmesinde aktif veya pasif olarak etkin olan şahıslar ile bu eylemler sonucunda bazı yoksunluklara maruz kalanların durumlarının ayrı ayrı dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Cezanın gayesinin gerçekleşmesinde sadece suçlunun bilinmesi ve cezalandırılmasının yeterli olmadığını, bu nedenle suçtan dolayı mağdur olan tarafın da doğru bir şekilde belirlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Suç eylemi sonucu yoksunluğa maruz kalan mağdurun suç eylemi ile ilişkili suçlunun cezalandırılmasının önemli olduğu belirtilmiştir. “Mağdur” konusuna değinen müellif Kahveci, suçun mağduru olarak hem gerçek hem de tüzel kişilikler kabul edilebilirken bunların dışındaki varlıkların ceza hukuku açısından herhangi bir suçun mağduru olarak kabul edilmelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Mağdur tiplerini de ele alan müellif, esas itibariyle mağduriyetin kendiliğinden oluşan bir olgu olmadığına, mağduriyetlerin ortaya çıkmasında bazı

temel faktörler bağlamında; çevresel ve sosyal, kişisel, davranış faktörlerine, suç ve mağdurun rolü ve şahsi durumu ve mağdurun haklarına değinmiştir.

Dördüncü Bölüm: Dördüncü bölümde “Cezalar” ana başlığı altında tarihsel süreç içerisinde bir toplumda müeyyidenin gerekliliği ve zorunluluğu üzerinde herhangi bir uyuşmazlığın ve tartışmanın hiçbir zaman söz konusu olmadığını, her dönemde hukuk sistemlerinin cezanın gerekliliği ve zorunlu bir müeyyide olduğunu kabul ettiklerini, buna yönelik düzenleme yapıldığı belirtilmiştir. Cezanın suç eyleminde bulunan kişinin ıslahını sağlamak üzere devletin kanunî düzenlemelerle tespit ve hükümle tatbik ettiği maddi yönü bulunan tedbirler kapsamında değerlendirilmiştir. Cezaların hukukiliğine değinen müellif “hukuki dayanağı olmayan bir suç ve ceza olmaz” genel ilkesi çerçevesinde suç eylemi gerçekleşmeden cezanın da verilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olarak cezanın şahsiliği konusunu açıklayan müellif, cezaların ancak suçlu olanlara uygulanması gereken müeyyideler olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle “cezaların şahsiliği” ilkesi ile bunların yalnız doğrudan veya iştirak yoluyla ya da teşvik etmek suretiyle suç eyleminin gerçekleşmesinde payı bulunup suçlu tanımlanmasına uyan kişilere tatbik edilebileceği tespitinde bulunulmuştur. Sonra cezaların eşitliği kapsamında, cezanın cinsiyete, ırka veya makama bakılmaksızın herkese eşit bir şekilde uygulanması gerektiği belirtmiştir. Ceza ehliyetine de değinen müellif, ceza ile yükümlü tutulabilmenin en önemli şartlarından birinin ceza ehliyeti olduğunu belirtmiştir.

“Cezaların Çeşitleri ve Sınıflandırılmaları” başlığı altında hukukun önemli yaptırımlarından olan cezaların farklı birtakım amaçları gerçekleştirmek için konulduğuna değinmiştir. “Cezaların Amaçları” başlığı altında hukukun önemli yaptırımlarından biri olan cezaların şüphesiz bir gayeyi gerçekleştirmek üzere konulduğuna belirtmiştir. Toplumsal düzen ve sosyal barışın sağlanması ve devamı için belirlenmiş normlara aykırı davranışlara kamu otoritesi yani devlet cezai müeyyide ile karşılık vereceğine değinilmiştir. İslam ceza hukukunda yer alan cezalarla toplumun ve şahısların maslahatlarının himaye edilmesi hedeflendiğini belirten müellif, İslam hukukunun genel maslahatları olarak kabul edilen ve cezalarla korunması hedeflenen temel değerlere atıf yapmıştır. Bunların; dini nefsi/canı, aklı, nesli/ırzı ve malı muhafaza etmek olduğunu ifade ederek bunların açıklaması yapılmıştır. “Cezaların Etkinliği” başlığı altında toplumsal çıkarlar için çeşitli amaçların gerçekleşmesi, adalet ve sosyal faydayı mümkün olduğu kadar kuvvetle sağlayabilmenin imkân dâhilinde olabilmesinin cezanın etkin bir fonksiyonu yerine getirmesiyle yakından ilişkili olduğuna vurgu yapılmıştır. “Cezaların İnfazı” başlığı altında belirli gayeleri gerçekleştirmek üzere konulmuş olan cezaların infaz şekilleri de işlenen suçun ihlal edilen değerlerin durumuna göre farklılık gösterdiğini ifade ederek ölüm cezaları infaz şekli alt başlıklarda incelenmiştir.

“Cezaların İnfazında Müsamaha” başlığı altında, İslam ceza hukukuna göre cezaya hükmetmedeki temel esaslardan birinin töhmetlerle insanların cezalandırılmayacağı esasının olduğuna vurgu yapılmıştır. “Cezaların Tecili” başlığı altında, hamile bir kadının had veya kisası gerektiren bir suç işlemiş ve ceza da kesinleşmiş ise infazın hamileliğin sonuna ertelenmesi cezaların tecili kapsamında ele alınmıştır. “Şartla Salıverilme” başlığı altında, cezaevine giren mahkûmun iyi halini teşvik ile onu cesaretlendirmek için kabul edilen bir prensip olduğuna dikkat çekilerek bazı ta’zîr cezalarında uygulanabileceğini belirtmiştir. “Ceza Mahkûmiyetlerinin Nitelikleri” başlığı altında, işlediği bir fiilden dolayı cezaya mahkûm edilen bir kişinin medeni hakları kullanma ehliyetinin daraltılmasını belirten bir durum olarak “mahcuriyet” konusu ele alınmış ve mahcuriyette daha çok davranışlarıyla ya da hukuki muameleleriyle toplumsal düzeni olumsuz yönde etkileyen insanların doğuracak olduğu olumsuzluklara karşı toplumdaki huzur ve güveni korumaya yönelik bir tedbir alınması söz konusu olabileceğini belirtmiştir.